

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทุกชาติทุกภาษาไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ต่างก็มีศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ประจำชาติตน เป็นมรดกทางสังคมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ สังคม ซึ่งจำเป็นต้องมีการสืบทอดต่อ ๆ กันไป ศิลปะถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์เป็นสิ่งที่จรรโลงความดี ความงาม ในบรรดาศิลปะที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของชาติไทยเรา “นาฏศิลป์” นับว่าเป็นศิลปะที่มีความเด่นชัดที่สุด นาฏศิลป์หรือศิลปะที่แสดงออก ทางลีลาการเคลื่อนไหว ซึ่งเกิดจากการปรุงแต่งกิริยาท่าทางธรรมชาติของมนุษย์ โดยการนำกิริยาท่าทางเหล่านั้นมาดัดแปลงให้อ่อนช้อยสวยงาม วิจิตรพิสดารกว่าท่าธรรมดา มีความสอดคล้องกับเพลง ดนตรี และการขับร้อง มุ่งให้รำได้สวยงาม โดยอาศัยหลักสำคัญในความงามของศิลปะ ซึ่งเป็นการแสดงจากการใช้มือ แขน ขา เท้า ลำตัว ใบหน้า ศีรษะและภาษานาฏศิลป์ ผู้แสดงออกจะมีความสุขใจ สนุกสนานกับการรำรำ ผู้ชมได้รับความบันเทิงเพลิดเพลินไปกับลีลาการเคลื่อนไหวที่งดงาม และยังถือว่าเป็นอีกภาษาหนึ่งที่จะอธิบายเรื่องราวใด ๆ ได้โดยวิธีการที่นุ่มนวล และแนบเนียน จนเป็นที่ล่ำลือกันว่า นาฏศิลป์นั้นเป็น “ภาษาสากล” สามารถเห็นด้วยตา เข้าใจได้ทันทีทันใด (เรณู โกศินานนท์, 2544, หน้า คำนำ) นาฏศิลป์มีความคงทนน้อยมาก เมื่อเทียบกับศิลปะทางด้านวัตถุ เช่น วรรณกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เนื่องจากนาฏศิลป์ถือว่าเป็นศิลปะที่ไม่มีรูปร่าง เป็นเพียงลีลาของผู้ประดิษฐ์ ต้องอาศัยการถ่ายทอดให้กัน และกันและจำเป็นต้องมี “หลักวิชา” ที่เป็นแบบแผนสืบทอดไว้ มิฉะนั้นจะทำให้เกิดการพัฒนาไปโดยผิดพลาดจากเค้าโครงเดิม (แบบแผนเดิม) จนเสียรูปไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญ ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สาระนาฏศิลป์ เพื่อให้คนไทยได้ตระหนักต่อการอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ และจัดระเบียบแบบแผนของนาฏศิลป์ ให้มีความงดงามยิ่งขึ้น (เรณู โกศินานนท์, 2545, หน้า 3-4)

การจัดทำหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ ทั้งในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่มุ่งพัฒนาเด็กไทยให้ เก่ง ดี มีสุข ได้สัมผัส ได้เรียนรู้ และรักนาฏศิลป์ไทย เพื่อกระตุ้นให้เด็กกล้าแสดงออก มีทักษะในการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อสื่อความหมายได้ชัดเจน สวยงาม รู้สึกพึงพอใจ สนุกสนาน ชื่นชมในนาฏศิลป์ ตระหนักในคุณค่า และมีความมั่นใจในตนเองยิ่งขึ้น ลงมือฝึกปฏิบัติทางด้าน

นาฏศิลป์ ด้วยการเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งเป็นท่าทางที่เลียนแบบธรรมชาติ ของมนุษย์โดยตรง ด้วยจินตนาการ โดยใช้นาฏยศัพท์และภาษาท่านาฏศิลป์เฉพาะ มาประดิษฐ์ให้งดงาม และ ร้อยเรียงท่ารำให้ถูกต้องตามหลักวิชานาฏศิลป์ไทย ซึ่งผู้เรียนต้องให้การสังเกต และมีสมาธิ ในการเรียนจดจำท่ารำ และเลียนแบบให้เหมือนมากที่สุด ทักษะเหล่านี้ถ้าได้รับการปลูกฝัง ฟูมฟัก ฝึกฝน จนมีความสามารถ ผู้เรียนก็จะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติ ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ดังนั้นครูผู้สอนต้องมีพื้นฐานทักษะความรู้ ความชำนาญทางด้านนาฏศิลป์ด้วย จึงจะทำให้การเรียน การสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 ก, หน้า 1-4) จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสาระนาฏศิลป์ในสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ผ่านมา ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ทางด้านนาฏศิลป์โดยตรง ทำให้ไม่กล้าแสดงท่าทางให้เด็กดู เนื่องจากเกรงว่าจะทำไม่ถูกต้องหรือ ทำไม่ได้ตามแบบครูผู้สอนส่วนใหญ่จึงไม่ต้องการที่จะทำการสอนในสาระนาฏศิลป์ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2527, หน้า คำนำ) นอกจากนั้นยังพบว่า ขาดสื่อประกอบการสอนที่มี ประสิทธิภาพที่จะช่วยส่งเสริมครูผู้สอนเหล่านั้นนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมจัดกิจกรรมการเรียน การสอนได้ ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ผู้เรียนขาดทักษะพื้นฐาน คือ นาฏยศัพท์และภาษา ท่านาฏศิลป์ เช่น ท่าตั้งวงไม่ได้มาตรฐาน กระดกเท้าไม่ได้ระดับ ไม่รู้ความหมายของท่ารำ หรือเรียกชื่อท่ารำไม่ถูกต้อง จึงเป็นผลให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย ได้น้อย ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนก็คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระนาฏศิลป์อยู่ในระดับต่ำไม่บรรลุ จุดมุ่งหมาย และคุณภาพของผู้เรียนตามหลักสูตรกำหนดไว้ (กัลยา ต๊ะมะครุฑ, 2542, หน้า 3) และจากการศึกษางานวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาการสอนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ได้สำรวจไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนาฏศิลป์จังหวัดชลบุรี จังหวัดจันทบุรี อยู่ใน ระดับที่ลดลงจากเดิม ดังนี้ ภาคปฏิบัติ เดิมร้อยละ 68.67 เหลือลดลงร้อยละ 66.75 ส่วนภาค ความรู้ เดิมร้อยละ 67.87 เหลือลดลงร้อยละ 45.50 (ธีรนุช สิงห์ทอง, 2545, หน้า 2)

จากประสบการณ์การสอนนาฏศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นเวลานาน ประมาณ 30 ปี พบว่า นักเรียนมีปัญหา คือ ขาดทักษะพื้นฐานด้านนาฏยศัพท์และภาษาท่านาฏศิลป์ ประกอบกับขาดสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้พบว่า การใช้ชุดการสอนเป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เนื่องจากชุดการสอนเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา มีลักษณะเป็น สื่อประสมที่จะช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนการสอน นั่นคือ ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้จนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังที่ บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543, หน้า 110-111) ได้ กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการสอนว่า ชุดการสอนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคลเปิดโอกาสให้

ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น หยิบใช้ได้สะดวก สร้างความมั่นใจให้กับครูผู้สอน และช่วยผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการฝึกทักษะปฏิบัติ ของทำนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ให้มีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยจึงสนใจสร้างชุดการสอน เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นช่วงชั้นที่ 1 โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย การสังเกต การเลียนแบบ การฝึกปฏิบัติ ฝึกความชำนาญ และการนำไปใช้ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาให้กับครูผู้สอน เป็นสื่อและพัฒนาทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดการสอน เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/ 80
2. เพื่อศึกษาเจตคติต่อนาฏศิลป์ไทยหลังจากที่เรียนด้วยชุดการสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ชุดการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับครูผู้สอนนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์
3. เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนาฏศิลป์นำไปสร้างชุดการสอนเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ ได้แก่ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของกลุ่มโรงเรียนสหวิทยา.ช.ร.ร.มั่งคั่งเกษิก ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิง.ทราเขต 1 มี 9 โรงเรียน จำนวน 9 ห้องเรียน นักเรียน 200 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ (กัลยาณราชูร์) จำนวน 1 ห้องเรียน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง เป็นการศึกษาเฉพาะ สารนาฏศิลป์ เรื่อง นาฏยศัพท์ และภาษาทำนาฏศิลป์ โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ มีทั้งหมด 6 ชุด อันได้แก่ ความรู้ทั่วไป ความเป็นมา ความหมายของนาฏศิลป์ไทย นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ การจับมือและ สบัดมือจับ การตั้งวง การเคลื่อนไหวร่างกาย อาการของเท้า การเคลื่อนไหวร่างกาย อาการของ ลำตัว และการเคลื่อนไหวร่างกาย ภาษาทำนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ใช้เวลาในการทดลอง 10 ครั้ง รวม 10 ชั่วโมง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุดการสอน เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ หมายถึง ชุดของสื่อประสม ที่สร้างขึ้น เพื่อใช้ในการสอนเรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ ขั้นตอนการสอนมี การสังเกต การเลียนแบบ ฝึกปฏิบัติ ฝึกจนชำนาญ นำไปใช้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและเนื้อหาที่มีลักษณะเป็น ชุดการสอนประกอบการบรรยาย ในแต่ละชุดการสอนประกอบด้วย (1) คำชี้แจงการใช้ชุดการสอน (2) แผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สารสำคัญ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน สื่อ และการวัดประเมินผล (3) สื่อประสม ประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรเนื้อหา สมุดภาพ บัตรกิจกรรม บัตรเฉลยคำตอบกิจกรรม วีดิทัศน์ (นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจาก เรณู โกศินานนท์ อมรา กล้าเจริญ) แบบทดสอบประจำชุดการสอน แบบบันทึกผลทักษะปฏิบัติ ซึ่งได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้สามารถนำไปจัดกิจกรรมการเรียน การสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาชุดการสอน หมายถึง กระบวนการสร้างชุดการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดย วิธีการเชิงระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และเนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน โดยใช้แนวการสร้างชุดการสอนของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2541, หน้า 118-119) 10 ขั้นตอน ดังนี้ กำหนดหมวดหมู่เนื้อหา กำหนดหน่วยการสอน กำหนดหัวเรื่อง ความคิด รวบรวมอด วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เลือกและผลิตสื่อ หาประสิทธิภาพของชุดการสอนและการใช้ชุดการสอน

3. กระบวนการปฏิบัติ หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติ มีการสังเกต เลียนแบบ ฝึกปฏิบัติ ฝึกจนชำนาญและการนำไปใช้ตามกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละชุด

4. นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะท่าทาง ที่ใช้ในการฝึกหัด เพื่อใช้ในการแสดงโขนและละคร

5. ภาษาทำนาฏศิลป์ หมายถึง การแสดงกิริยาท่าทางแทนคำพูด เพื่อสื่อความหมาย บอกอารมณ์ ความรู้สึกแทนคำพูดให้คนอื่นรับรู้ ส่วนใหญ่ดัดแปลงมาจากทำธรรมชาติของมนุษย์

6. ประสิทธิภาพของชุดการสอน หมายถึง คุณภาพของชุดการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เรียนในกลุ่มตัวอย่างใช้ในการเรียนรู้และทดสอบ ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน 80/ 80

80 ตัวแรก หมายถึง คะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทำแบบทดสอบประจำชุดการสอน และแบบวัดทักษะปฏิบัติประจำชุดการสอน เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์แต่ละท่าของนักเรียนทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

80 ตัวหลัง หมายถึง คะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ และแบบวัดทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ ภายหลังเรียนด้วยชุดการสอนครบทุกชุด คิดเป็นร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ หมายถึง คะแนนที่นักเรียนได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

8. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง เครื่องมือที่ใช้วัดผลการเรียนจากชุดการสอน เรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

9. ทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ หมายถึง การวัดผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการฝึกทักษะที่ผู้เรียนปฏิบัติจริงโดยใช้กระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ในการปฏิบัติทำนาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ของผู้เรียนแต่ละท่าหลังเรียนด้วยชุดการสอนแต่ละชุดและวัดทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์หลังสิ้นสุดการเรียนด้วยชุดการสอน

10. แบบวัดทักษะปฏิบัติ หมายถึง เครื่องมือที่นำไปใช้ในการวัดความสามารถในการปฏิบัติท่าจับมือ ตั้งวง เคลื่อนไหวเท้า ลำตัวและภาษาทำนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นเครื่องมือวัดพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ในชุดการสอนเรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์และวัดทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์หลังสิ้นสุดการเรียนด้วยชุดการสอน

11. เจตคติต่อนาฏศิลป์ไทย หมายถึง ความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อนาฏศิลป์ไทย จากการเรียนด้วยชุดการสอนเรื่อง นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์ โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งวัดได้จากการสอบถามสอบถามวัดเจตคติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

12. แบบวัดเจตคติต่อนาฏศิลป์ไทย หมายถึง เครื่องมือที่นำไปใช้วัดความรู้สึกนึกคิด ความโน้มเอียงที่จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นแบบสอบถามวัดเจตคติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น